

poveljstva divizije Granatieri di Sardegna, dne 5. januarja 1942, Arhiv IZDG, CCRR, fasc. 253/II. — 93. Mlada Slovenija, leto I., štev. 4–5, januar 1942, ponatis, Ljubljana 1946, str. 52. — 94. Poročilo orožniške postaje v Begunjah, dne 14. aprila 1942 orožniškemu okrožju v Radovljici o manifestaciji slovenskega prebivalstva na okupatorskem morišču v Dragi na Gorenjskem, Zbornik VI/2, dok. 157. — 95. Slovenski poročevalec, leto III. št. 4, z dne 24. januarja 1942. — 96. Mlada Slovenija, leto II., št. 3–4, z dne 10. februarja 1942, ponatis str. 51–52. — 97. Slovenski poročevalec, leto III., štev. 6, dne 8. februarja 1942. — 98. Dokument, leto II., št. 6, dne 30. januarja 1942 v rokopisnem oddelku NUK, B II. 2056. — 99. Letak v Muzeju NO v Ljubljani. — 100. 6. februarja zvečer je italijanska patrulja v Čampovi ulici zasledovala neznanca, ki so na okno neke zasebne hiše risali znak SSSR. Pri tem so ustrelili 66-letno Marijo Peternel. (Jutranje poročilo Kraljeve kvesture z dne 7. februarja 1942 Visokemu komisariatu, Arhiv IZDG, fasc. 3/IIa). — 101. Ljubljanske ulice so bile v tej akciji tako popisane, da je bil visoki komisar 8. februarja 1942 prisiljen izdati odlok, po katerem je bil »...vsak lastnik prizadete hiše, trgovine ali javnih obratov dolžan, da vsak dan poskrbi in to na vsak način pred 11. uro dopoldne, da se taki napisi in risbe odpravijo...« (Odred-

ba visokega komisarja, dne 8. februarja 1942, Arhiv IZDG, VK, fasc. 1a/II.) — 102. Poleg osrednjega poziva IO OF se deponirani v rokopisnem oddelku NUK še naslednji trosilni listki: Zastavica z zvezdo in tiskanim Prešernovim verzom: »Edinost, sreča, sprava k nam naj nazaj se vrnejo, otrok, kar ima Slava, vsi naj si v roke sežejo, da oblast in z njo čast ko pred spet naša bodo last!«; Živela enotnost slovanskih narodov! Živela borba za svobodo!; Naj zdrobe njih roke spone, ki jih še teže! (Štefka Bulovec, Drobni tisk, Ljubljana v ilegali II, rokopis). — 103. Slovenski poročevalec, leto III. št. 7, dne 14. februarja 1942. — 104. Pobudo za izdelavo tajne radijske postaje OF je dal Tone Tomšič že julija 1941. Prvič je Radio OF — »Kričič« oddajal 17. novembra 1941. Oddaje so bile vsak ponedeljek, sredo in petek zvečer po 15 minut. 5. aprila 1942 je bila zadnja oddaja, ker so Italijani pobrali prebivalstvu radijske sprejemnike. — 105. Oddaje Radia OF v arhivu IZDG, XI. CA, fasc. 774. — 106. Glej Mlada Slovenija, leto II., št. 5, dne 20. februarja 1942, ponatis, str. 57. — 107. Glej Slovenski poročevalec, leto III., št. 7, dne 14. februarja 1942; Mlada Slovenija, leto II., št. 5, dne 20. februarja 1942, ponatis, str. 57; Zapisnik razgovora bivših članov borbene grupe, ki je delovala v Trnovem v letih 1941–1942, 26. marca 1956 v IZDG.

TISKARNE V POMURJU

PREGLED TISKARN V MURSKI SOBOTI, LENDAVI, GORNJI RADGONI IN V LJUTOMERU

NIKICA BRUMEN

V Lendavi je delovala že v XVI. stoletju potujoča tiskarna. Sicer pa je dobilo Pomurje v primeri z ostalo Slovenijo tiskarne zelo pozno. Ustanavljali so jih predvsem iz gospodarskih in političnih teženj.

Murska Sobotica

Od Grünbaumove do Prekmurske tiskarne (25. dec. 1884 — 4. dec. 1946)

Prvi tiskar (1884–1898) v Murski Soboti je bil Marko Grünbaum. Verjetno se je priselil iz Keszthelya proti koncu l. 1884. Ohranjena je namreč knjižica¹ z naslovom:

PREDGA / 1883-ga leta Octobra 14-toga dneva, / liki na sztotni szpoumenek / nasztávlanya / Püczonszkoga Szpráviscsa czérkevnoga / drzsána po Czípott Rudolphi / püczonszkom farari. / I zkrátim dojpisüvanyem prigode / püczonszke gmajne. / Vödána na sztroski pobožsnoga gmajnara Kühar Stevana / Tesanovszkoga. / V Keszthelyi. / Stampana z piszkmi Grünbaum Márka. / 1884. / 20 str. M. 8°.

25. dec. 1884 je izšla v Murski Soboti poskusna številka časnika Muraszombat és Vidéke, da bi z njim širili madžarizacijo

v Prekmurju.² Natisnjena je bila na primitivnem ročnem tiskarskem stroju v Grünbaumovi tiskarni. Marko Grünbaum je imel »tiskarno« v svojem stanovanju v Szeredijevem dvorcu. Te hiše danes ni več. Na njenem mestu stoji poslopje, ki spada h gostilni pri Štajercu (prej Flisarjeva gostilna), Koeljeva ulica 3. Žid Grünbaum je bil tiskar in uslužbenec-dnevničar okrajnega sodišča v Murski Soboti.³ Vendar se je bolj posvetil izdajanju lista Muraszombat és Vidéke, magyar és vend nyelvű vegyes tartalmu hetilap [= Murska Sobotica in okolica, madžarski in prekmurski tednik razne vsebine]. Faksimile poskusne številke je prinesel Muraszombat és Vidéke = MěV leta 1910. List je izhajal pod raznimi lasiniki tiskarne vse do vključno avgusta 1919. Po 7. juliju 1889 je izhajal časnik samo še v madžarskem jeziku⁴ in je zato dobil tudi drugačne podnaslove.

Septembra 1891 se je Grünbaumova tiskarna preselila na Glavno ulico v Fujsovo hišo (prej dekliška šola III–VI),⁵ t. j. v sedanjo Titovo 21. Tukaj je imel Grünbaum tudi svojo papirnico. Bil je tiskar in izdajatelj, 1890–1891 pa celo urednik

lista MéV. (Dve številki MéV je uredil že leta 1888.) Razen MéV, pravil, cenikov in podobno v madžarščini in nemščini (glej gradivo v študijski knjižnici v Murski Soboti) je natisnila Grünbaumova tiskarna še nabožne knjige:

MALI / KATEKIZMUS / za / katholicsánszke soule / posztáвлено od Luttár Miklos / vucsitela / v / Ganesani /. 1888. / Stanpano z-piszkmi Grünbaum Márka, v Szoboti. / 30 str. M. 8°.⁶

PREDGA / 1888-ga leta oktobra 28-ga dnéva / na den reformátzie / vu Battyándszkoj (püczonszkoj) Ev. czérkvi / Drzsána po / Czipott Rudolfi / dühovniki / vu 40-tom leti nyegove fararszke cseszti. / V-Szoboti (Muraszombat) / Stanpano z piszkmi Grünbaum Márka. / 1888. / 13 str. 8°.⁷

MALI / KATEKIZMUS / za / katholicsánszke soule. / V-Szoboti. / Stanpano z-piszkmi Grünbaum Márka. / 1891. / 32 str. M. 8°.⁸

ZGRUNTÁVANYE Düsneveyszti. / (Gondos [: Grünbaum :] Márk, gyorssajtónomása. Muraszombat 1896). (IV) str. M. 8°.⁹

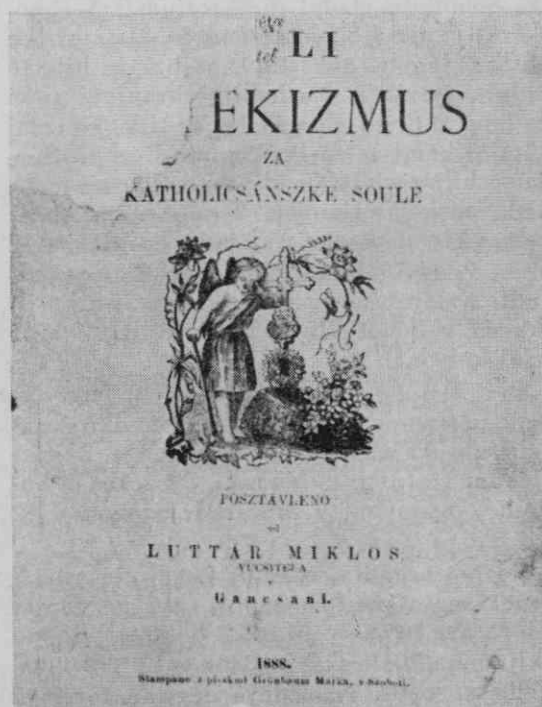
V začetku leta 1898 je prišel v Mursko Soboto nov tiskar Miksa Ujházi,¹⁰ prevzel tiskarno in do 13. nov. 1898 nastopal tudi kot izdajatelj MéV, ko ga je prevzela Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesület [= Madžarsko prosvetno društvo v Vendski krajini]. (Vendska krajina = Prekmurje.) Na tiskih najdemo ime tiskarja N. Hirschla, kar pa je isti Miksa Ujházi.¹¹ N. Hirschl je imel tiskarno še vedno na (sedanji) Titovi 21 (1898–1906). Leta 1904 je dopolnil črkovni material. Poleg ohranjenih ISKOLAI énekek [= Šolske pesmi], ki sta jih sestavila Jožef Pusztai in R. Takács, izdalo pa spet Madžarsko prosvetno društvo v Vendski krajini 1900 na 32 straneh,¹² in MéV je ponatisnil Nikolaj Hirschl še JÉZUS moje poželenje ali molitvena kniga . . . To je bilo 1898, ker je 'dana tabla' od 1898 do 1970 (t. j. pregled praznikov). Pod kazalom na zadnji strani piše: 'Natisz Hirschl N., v-Szoboti.' Letnice ni.¹³ Zanimiva je morda še Dühovni áldov ali molitvena kniga . . . Szprávlene po Czipott Gyürji. evangelitsanszke Hodoske fare dühovniki. Muraszombat 1901 / V-Szoboti 1901. Stanpano z Hirschl N. piszkmi.¹⁴ Našteti tiski prav gotovo niso edini iz Hirschlove tiskarne. Dobro bi bilo zbrati v Pomurju vse prekmurske in prleške redkosti in jih shraniti.

Hirschlov naslednik je bil Ernest Balkányi, tiskar v Lendavi. V Murski Soboti je imel podružnico svoje tiskarne (1906–julij 1918). Ta je bila še zmerom na sedanji Ti-

tovi 21, vendar je imela že boljše stroje. O časniku so pisali, češ da 'se tiska v Balkányijevi tiskarni pod vodstvom Barnabasa Erdössyja, kjer sta še vajenca Izidor in Heimi Hahn'.¹⁵ Leta 1910 je izšel MéV za svojo 25-letnico v povečanem obsegu in prinesel zgodovino tednika MéV od začetka izhajanja.

Iz dobe 1906–1918 je nekaj ponatisov molitvenikov in nabožnih tiskov za Klekla,¹⁶ ki imajo ime tiskarja Balkányija in oba kraja tiskarne Alsólendva i Muraszombat, čeprav so nekatere stvari natisnili v slovenskem črkopisu kot Den Marijine zapuščenosti, Molitve za časa boja, Dar Marijinega lista ob priliki desetletnice (1914).¹⁷ Tednik MéV ima v impresumu: Nyomatott Balkányi Ernő gyorssajtóján, Muraszombatban [= natisnjeno na E. Balkányijevem brzotiskalnem stroju v Murski Soboti] vse do 7. jul. 1918. 28. šte. MéV z dne 14. jul. 1918 pa ima že: Nyomatott a Vendvidéki Könyvnyomda gyorssajtóján (tulajdonos: Muraszombati Takarékpénztár) Muraszombatban [= Natisnjeno na brzotiskalnem stroju v Vendskokrajinski tiskarni (lastnik: Murskosoboška hranilnica) v Murski Soboti].

Bivša Balkányijeva tiskarna je torej sredi julija 1918 postala VENDVIDÉKI KÖNYVNYOMDA MURASZOMBATBAN [= Vendskokrajinska tiskarna v Murski Soboti].¹⁸ To tiskarno ima

Máli katekizmus iz Grünbaumove tiskarne v Murski Soboti 1888

Frühjahrs-Verzeichniss ... der Herrschaft Felső-Lendva
iz Grünbaumove tiskarne v Murski Soboti 1890

MéV do 25. maja 1919 (št. 18). Od št. 19 časnik MéV nima označbe tiskarne, v Murski Soboti je vladal direktorium.¹⁹ V soboški knjižnici je ohranjena še 21. številka MéV z dne 10. avg. 1919, najbrž je bila to zadnja številka. Naslednji ohranjeni tiski iz leta 1919 so Razglasi,²⁰ ki jih je izdal Civilni komisar za Prekmurje Berbuč. Sprva so bili pisani v madžarskem, pozneje pa v slovenskem črkopisu. V impresumu stoji: SLOV. KRAJ. TISKARNA V SZOBOTI. To je namreč bivša Vendvidéki könyvnyomda, kar so prevedli v slovenščino: Slovenska krajinska tiskarna v Soboti. Brez naslova tiskarne je izšel koledar:

Prvi lejtni tekáj / LUTHER KALENDARI / Na 1920. presztopno leto. / Za szlovenszki evangelicsanszki národ. / Vödáni po / Kováts Steváni / evang. dühovniki. / Czejna 5 kóroun. / Stampani v Mürszkoj Szoboti. / 32 str. 80.²¹

V impresumu Prekmurškega glasnika,²² neodvisnega političnega lista, ki je izhajal od 6. avg. 1920 v Murski Soboti, piše do vključno 19. št. Tisk: »SLOV. KRAJ. TISKARNA V MURSKI SOBOTI. Naslednje številke, torej od 12. dec. 1920 dalje, pa imajo že Prekmursko tiskarno.

Prekmurska tiskarna v Murski Soboti je bila last Prekmurske banke (prej Muraszombati Takarékpénztár [= Murskosoboška hranilnica]). Tiskala je še do 1923 na sedanji Titovi 21, potem pa se je preselila v hišo Titova 22 (prej Aleksandrova 19), ki je bila tudi last Prekmurske banke. Izidor Hahn, r. 4. apr. 1893, Budonci; u. 1944 na transportu iz Auschwitz, ki se je izučil tiskarstva pri Balkányiju v Murski Soboti, je stopil v službo v Prekmursko tiskarno in že leta 1922 prevzel strokovno vodstvo. Na Hahnov predlog je Prekmurska banka nakupila nove stroje in uredila svojo tiskarno na električno. Hahn je imel svojo knjigovodnico in papirnico, tiskarno pa le ves čas v najemu.²³ Prekmurska banka je ostala lastnica tiskarne do likvidacije 1946, ko je prevzela ves inventar Prekmurske banke Narodna banka v Murski Soboti in so stroje odpeljali v Ljubljano.

Prekmurska tiskarna je dobivala naročila tudi iz tujine. Po nekaj letih je imela štiri stavce, dva pomožna delavca in vajence. Strojnik je bil spočetka Hahn sam.²⁴ Razen običajnih tiskovin, drobnega tiska, pravil

Máli katekizmus iz Grünbaumove tiskarne v Murski Soboti
1891

društev, brošur, vodnikov ipd. so tiskali v Prekmurski tiskarni prevode Janeza Fli-sarja v založbi Dúševnega lista,²⁵ prevode Franca Kolenca v samozaložbi, seznam prekmurskih občin leta 1921, izvestja šol, kattekizme verskih družin v Murski Soboti, Evangeličanski kalendar 1923—1941, Kalendar Srca Jezušovoga za leto 1931 in 1932, Dober Pajdaš Kalendarium 1923, 1930 do 1941, Marijin list od št. 6 1929, do št. 3 1932, Marijkin ogratek, Dúševni list 1923 do 1941, itd., ponatisnili so Mrtvečne pesmi, molitvenike, Sztarisinsztvo i zvacinsztvo v izdaji Izidorja Hahna itd. V Prekmurski tiskarni so tiskali Prekmurski glasnik, Mórsko krajino — kasnejši Muravidék, Népujság [= Ljudski časnik], Kmečko moč 1927, št. 14-16, Mursko krajino 1922—41, Szabad-ság [= Svoboda], Murske novine, Novi čas in Mladega Prekmurca. Novi čas, tednik za gospodarstvo in prosveto (2. okt. 1932 do 22. jan. 1933) (št. 2) je bil pisan v knjižnem slovenskem jeziku in črkopisu. Zaradi naprednejše vsebine je moral prenehati, čeprav so zadnjo številko natisnili že v Ljubljani v tiskarni J. Blasnik nasl., da bi ušli cenzuri. Mladi Prekmurec²⁶ 1936—1940 je postal po nekaj številkah prva prekmurska literarnopolitična napredna revija. V Prekmurski tiskarni so bile natisnjene št. 1-4 letnika 1936/37, št. 5-10 letnika 1938/39, št. 1-10 letnika 1940.

Med okupacijo se je Prekmurska tiskarna zopet imenovala *Vendvidéki könyvnyomda Muraszombatban*. Vodil jo je do aretacije Izidor Hahn, ki je bil žid, vendar je bil popolnoma pod vplivom Hartnerjevega kroga. Ko so Madžari zasedli Mursko Sobotu, so takoj spet začeli izdajati Muraszombat és Vidéke, in sicer kot 35. letnik, čeprav je MéV iz leta 1919 že 35.²⁷ MéV je izhajal od 24. maja 1941 do vključno 23. marca 1945 (št. 12)²⁸ le tu in tam v prekmurskem, toda

Prekmurska tiskarna v Murski Soboti v letih 1925, ob stroju Izidor Hahn

Hiša, kjer je bila Prekmurska tiskarna in Hahnova knjigarna s papirnico in knjigovoznico (ob poplavi leta 1925)

zelo popačenem narečju. Tiskarna je tiskala poleg izključno madžarskih stvari le še Dúševni list 1941, Dober Pajdaš Kalendarium za leto 1942 in 1943, Evangeličanski kalendar 1942 in kakšna pravila v prekmurščini, toda v madžarskem črkopisu.

Po osvoboditvi leta 1945 je tiskarna tiskala pod imenom *Prekmurska tiskarna*. Že 15. aprila 1945 je izšel Novi čas v Murski Soboti, kasneje Poročevalec, nato Napredek, Volilni vestnik, Tudósító in razni lepaki in pozivi OF, brošure Osvobodilne fronte Slovenije itd. Natančneje gl. o tem Slovensko bibliografijo 1945 — in Pregled časnikov, ki so izhajali leta 1945 v Murski Soboti na koncu tega sestavka.

Aprila in maja 1945 je Prekmurska tiskarna tiskala podnevi in ponoči: "... Stavci ... so prostovoljno vzdržali pri strojih 14 ur. Rotdajč, Škodnik, Hegedűš, Stankovič, Veras, Celec, Džuban in Jerič so vzdržali 24 ur. Ključavničarski mojster Žalik je vestno skrbel za motor. Tovarišem in tovarišicam iskreno čestitamo. Uredništvo."²⁹

Z likvidacijo Prekmurske banke je bila likvidirana tudi Prekmurska tiskarna v Murski Soboti 4. decembra 1946.

Tiskarna Panonija (14. avg. 1926 — 12. sept. 1929).

Prekmurska tiskarna je imela po letu 1920 mnogo naročil. Zato so se dogovorili nekateri z odvetnikom dr. Slavkom Vesnikom, da bodo ustanovili še eno tiskarno v Murski Soboti. Do ustanovitve je prišlo šele 1926 na zadružni podlagi.³⁰ Predsednik zadruga je bil dr. Slavko Vesnik, podpredsednik dr. Albin Gregorc, zdravnik v Lendavi, člani pa: Franc Čeh, trgovec v Murski Soboti, Miklavž Rajbar, krojač v Nemčavcih, in Franc Talanyi, gostilničar pri Sv. Juriju ob Ščavnici.

Tiskarna je bila najprej na Ivanocyjevi ulici 31 (prej Šolska ul. 241), danes Kidri-

čeva. Nekaj strojev so odkupili od Panonije iz Gornje Radgone. Po letu 1926 je bila preseljena tiskarna na Slomškovo c. 5 (prej Cerkvena), danes Kerenčičeva cesta. Hiša, v kateri je bila tiskarna vsega v štirih sobah, je danes last Tovarne perila in je preurejena. 21. dec. 1927 je izstopil iz zadruge dr. Slavko Vesnik. Vpisali pa so se: Ludvik Brumen, trgovec, Ivan Peterka, trgovec, Ferid Hirschl, bančni ravnatelj, Anton Koder, notar, vsi v Murski Soboti. Predsednik je postal Franc Čeh. Čeprav je imela tiskarna dobre stroje in dovolj naročil, vseeno ni uspevala. Zaradi spletk³¹ in kot konkurenčno podjetje Prekmurski tiskarni je bil odprt konkurz 12. dec. 1929. Zadružniki, ki so ob vstopu plačali 1000 dinarjev, so izgubili svoj delež. Stroje je odkupila Prekmurska tiskarna.

Zanimivejši tiski iz Tiskarne Panonije v Murski Soboti, ki jih ima Študijska knjižnica v Murski Soboti, so:

Lipovšek, G.: Prekmurje (sreza Murska Sobota in Dolnja Lendava v Sloveniji). Seznam občin. 1927. 4°.

Pravila Skupne obrtne zadruge v Murski Soboti. 1927. M. 8°.

Kmečka moč, gospodarski, narodni in kulturni tednik. 1927, št. 1-35.

Dober Pajdaš Kalendarium za leto 1927, 1928 in 1929. 8°.

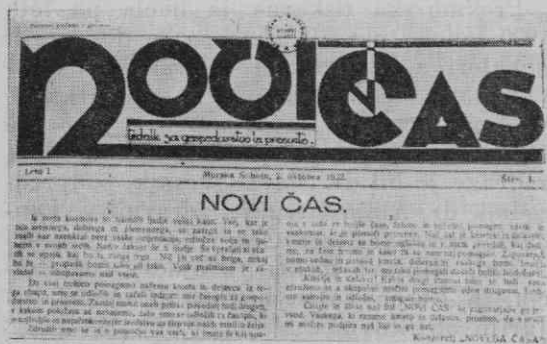
Izvelec letnega poročila... trgovcev v srezu Murska Sobota po občinah. 1928. 8°.

Glas naroda. Tednik Seljačko-demokratske koalicije za Prekmurje. Murska Sobota 1928 (od 14. jul. do 11. avg.) (št. 5).³² 4°.

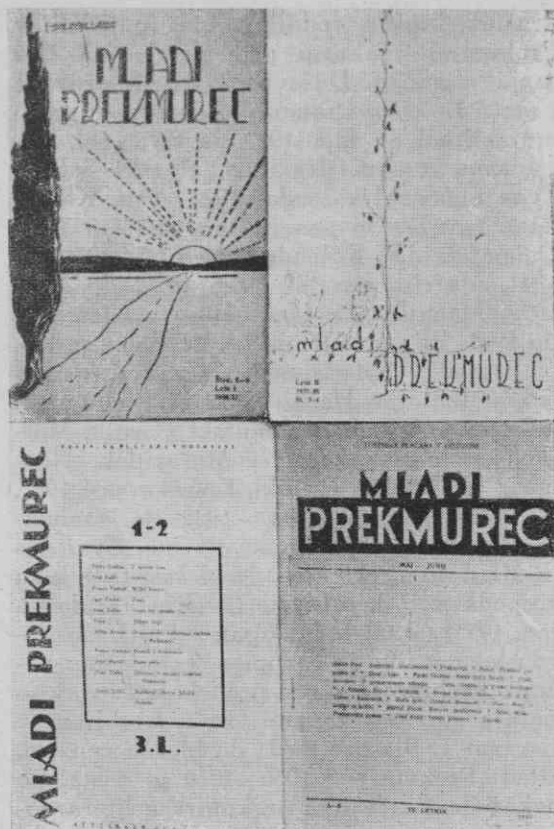
Marijin list za leto 1928, št. 3-12; 1929, št. 1-5. 8°.

Novine za leto 1929, št. 1-21. F^o.

Népujság [= Ljudski časnik], politikai, társadalmi és gazdasági hetilap [= politični,

Novi čas iz Prekmurske tiskarne v Murski Soboti leta 1932

MLadi Prekmurec 1936—1940

socialni in gospodarski tednik] 1929, št. 1 do 21. F^o.

Tiskarna sv. Družine (16. jan. — 6. apr. 1941).

Tiskarna sv. Družine v Črensovcih s podružnico v Murski Soboti — registrovana zadruga z omejeno zavezo je bil naslov tiskarne, ki so jo vpisali v register dne 31. oktobra 1929.³³

Za koncesijo je zaprosil Jožef Klekl, upok. župnik v Črensovcih, že leta 1924.

Naslednje leto se mu je že ponudil Fr. Jerebič (Gl. Gornjo Radgono), da bi stopil v »podjetje, ki bi naj bilo sčasoma za Prekmurje to, kar je Cirilova tiskarna za Maribor«.³⁴ Za začetek naj bi pristopil Klekl k podjetju »Slovenska knjigarna«, ustanovljena v Murski Soboti v hiši g. Reicha, Radgonska cesta.³⁵ »Zaenkrat bi bilo treba,« kakor navaja Jerebič, »znebiti se prodajalke g. Goršičeve, da bi podjetje zgubilo tisto liberalno lice, ki ga ima sedaj zaradi prodajalke«...³⁶ Aprila 1926 sta sklenila pogodbo Alojzij Zajec in Jožef Klekl, da prevzame mesto poslovalde v tiskarni Zajec, brž ko bo podeljena koncesija. Klekl

KÁTEKIZMUS ZA MESTERSZKE VIZSGE

VKÜPPOSZTAVO:
GUMILÁR KÁLMÁN:
IPARTÉSTÜLETI JEGYZŐ

MURASZOMBAT, 1943.

VENDÉGVÉREI KÖNYVTÁRA MURASZOMBAT - FELELŐS: MÁTYÁS IZDOR

Okupacijski tisk v prekmurščini leta 1943

jo je dobil oktobra 1929. Izdali so statut: Opravilni delež je 1000 din in se mora plačati v gotovini. Leta 1932 pa so spremenili delež na 100 dinarjev. Od 1930 do 1940 se je Klekl pogajal s tovarno Chromos v Zagrebu za nakup tiskarske opreme.

Ker je koncesijska listina določala, da mora tiskarna prirediti z delom najkasneje 9. marca 1933, so ponovno romale prošnje k banu, naj rok podaljša zaradi »težkoč pri finansiranju ter nepripravnosti zimskega časa za montiranje strojev« [vendar je tiskarna potrebna], »ker so vsa dosedanja tiskarska podjetja v tujih (židovskih) rokah«. ³⁷ Tiskarna, ki je bila samo na papirju, je dobila odlok, da se ji izjemoma podaljša rok za pričetek tiskarskega obrata do 31. okt. 1933. Zato so v »tiskarno« pripeljali tigel v Kleklovo hišo, Gregorčičeva 4 (prej Križova ulica). Sredi decembra 1933 je prišel za poslovodjo tiskarne Fr. Korenčin iz Slovenjega Gradca. Iz Misijonske tiskarne v Domžalah-Grobljah je poslal J. Godina naslednja navodila Kleklu:

»1. Če je kakšna večja naklada (preko pet tisoč), naj prevzame [Korenčin] in takoj pošlje meni, da napravim proračun in če bo mogoče, na Vaš račun izgotovim. — 2. Če pa bi bilo kakšno manjše naročilo, ali tako, da ga mi ne bi mogli tiskati, pa naj

ne prevzame in reče, da tiska tiskarna zaenkrat samo za g. Klekla, ki ima toliko naročil za ta mesec, da ne more drugih izvršiti.« ³⁸

9. marca 1934 je zahtevalo Okrožno sodišče v Mariboru, naj Tiskarna sv. Družine v Črensovcih s podružnico v Murski Soboti spremeni ime, ker ne ustreza resnici. Klekl je prijavil novo ime: Tiskarna sv. Družine v Murski Soboti. Naslednje leto je hotel ustanoviti »Katoliško tiskovno društvo v Slovenski krajini«. Izdali so že pravila, vendar tega leta tudi tu ni uspel, ampak šele 1940 (Pravila iz leta 1935 so kar porabili in dodali samo člen o sporih.).

Leta 1936 je koncesija zapadla. Zato je Klekl 2. febr. 1937 ponovno prosil za koncesijo tiskarske obrti. Namen: »širiti v obmejnih krajih nacionalno zavest našega naroda«. Zaradi tega je najbrž dobil koncesijo. Težave pa so nastale zaradi denarja. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru se je izgovarjala, češ da ne more imeti podružnice v Murski Soboti, raje bo tiskala publikacije za Mursko Soboto po režijskih cenah. Niti ni hotela sodelovati pri ureditvi in nakupu Kleklove tiskarne, češ: »...težki časi so, bliža se velika revščina... [Vendar] zaupamo v božjo pomoč in priprošnjo Slomška.« ³⁹

Klekl pa je za vsako ceno hotel imeti katoliško tiskarno. Zato je nakupil stroje po oktobru 1940 pri Chromosu v Zagrebu za 240.000 din. Črkovni material je prinesel Štefan Klekl iz Isusovske tiskarne v Zagrebu. ⁴⁰ Zadnje dni decembra je tiskarna za poskušnjo že tiskala. Slovesna otvoritev tiskarne pa je bila 6. jan. 1941. ⁴¹ Natisnila je le Novine 1941, št. 5-13 (27. marca 1941) in Marijin list 1941, št. 2.

Med okupacijo se je tiskarna imenovala *Szent Csálád Nyomda Muraszombat* [= Ti-

Novi čas iz Prekmurske tiskarne v Murski Soboti leta 1945

Vhod v Pomursko tiskarno

skarna sv. Družine Murska Soboti]. Ker je uživala vso prednost Prekmurska tiskarna, tedaj Hartnerjeva Vendvidéki könyvnyomda, so hoteli Kleklovo tiskarno zapreti. Sicer se je obdržala, vendar je natisnila najbrž le Kalendar Srca Jezušovoga za leto 1942, 1943 in 1944, ki je izšel v prekmurščini, toda v madžarskem črkopisu.

Po osvoboditvi je tiskarna spet začela tiskati, deloma skupaj s Prekmursko tiskarno, deloma sama kot splošna ljudska last.

Svojemu nečaku Štefanu je pisal Jožef Klekl, naj tiskarna tiska pod imenom Slovenska tiskarna sv. Družine v Murski Soboti.⁴² Vendar tiskarna sploh ni podpisovala svojega imena, le na enem tisku najdemo: *Tisk Slovenske tiskarne M. Soboti*.⁴³

Tiskarna sv. Družine v Murski Soboti je imela v 17-letnem ustanavljanju mnogo finančnih in uradniških težav, ki jih Klekl ni zmogel. Tiskarna ni prinesla nobenega posebnega deleža k napredku prekmurskega ali slovenskega tiska. Po osvoboditvi je služila ljudstvu. Natisnili so nekaj del OF itd. (Gl. SBibl. 1945–1947.)

4. dec. 1946 je bila tiskarna nacionalizirana, stroje pa so odpeljali v Ljubljano.

Od Obmurske do Pomurske tiskarne (1. maj 1954 —).

V Pomurju smo imeli od 18. febr. 1949 svoj časnik: Ljudski glas, glasilo Osvobodilne fronte obmurskih okrajev, ki je začel izhajati kot »ljudsko glasilo slovenskega življa ob Muri« v Murski Soboti. Tiskala ga je Mariborska tiskarna v Mariboru. Od 41. št. istega leta je dobil podnaslov: glasilo OF za obmurske okraje. Leta 1952 od št. 34 se je preimenoval v Obmurski tednik, gla-

silo OF za Obmurje, 1953 od 10. št. v glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva za Obmurje.

Leta 1953 je začel Okrajni odbor SZDL v Murski Soboti pripravljati tiskarno. V metropoli Pomurja je bila potrebna tiskarna, saj je izhajal že lokalni list. Sekretar Okrajnega komiteja Komunistične partije je priskrbel dva tiskarska stroja, ki naj bi služila za začetek. Vendar sta bila skoraj leto dni v skladišču. Med tem časom je dobil Okrajni odbor SZDL od Svetovne luteranske zveze preko Štefana Koltaja dolarska sredstva za nakup najnujnejše tiskarske opreme. V Nemčiji so naročili stroje, ki so prispeli aprila in maja 1953. Obmurska tiskarna pa je začela tiskati že 1. maja 1954 v bivši Tovarni perila Šiftar, Kocljeva 7, kjer si je začasno uredila prostore. Stroja Amerikanka, ki še stoji v stavnici in Werner, ki je bil v partizanski tiskarni v Kočevskem Rogu, sta natisnila prve številke Obmurskega tednika v Murski Soboti.⁴⁴ Obmurski tednik ima od št. 19 (14. maj 1954) v impresumu: *Tisk Obmurske tiskarne v Murski Soboti*. Tehnični vodja tiskarne Miloš Velnar si je prizadeval, da bi tiskarna dobro delala, zato so nakupili v Nemčiji še dodatni material.⁴⁵

Sredi leta 1955 je imela tiskarna še težave: prostori niso bili primerni. O osebju so pisali: »...Predvsem ob ustanovitvi podjetja so bile velike težkoče zaradi pomanjkanja strokovnega kadra. Čutiti je bilo pomanjkanje delovne discipline. Glede kvalifikacije pa tole: še danes imamo primere, da delajo na delovnih mestih delavci, ki si še niso pridobili ustrezne kvalifikacije«.⁴⁶

Prostore v tiskarni so konec leta 1955 preuredili in opremili z najmodernejšimi stroji na elektriko.

Časopisno in založniško tiskarsko podjetje Pomurski tisk je bilo ustanovljeno dne 22. jun. 1955.⁴⁷ Ustanovil ga je kot tiskarno Okrajni odbor SZDL v Murski Soboti.⁴⁸ Ravnatelj podjetja je Jože Vild (od 28. jan. 1957 do 6. sept. 1958 pa Dragan Flisar).

Obmurski tednik se je preimenoval v Pomurski vestnik 7. jul. 1955 (št. 27), glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva za Pomurje, tisk Pomurske tiskarne v Murski Soboti.

Časopisno založniško podjetje ČZP Pomurski tisk se je zelo razmahnilo. O izdajah Pomurske založbe (prej Obmurske) gl. Slovensko bibliografijo 1945–47 —. V Pomurski tiskarni dela 37 ljudi. Soboška lista sta Pomurski vestnik in Népujság. Škoda, da

ne izhaja več Svet ob Muri. Poleg tiskarne ima podjetje kartonažni oddelek s 66 osebami in knjigoveznico s 17 ljudmi (ter podružnico v Ljutomeru). Knjigarna in papirnica v Murski Soboti ima podružnice v Ljutomeru, Lendavi in v Gornji Radgoni. Kolektiv ČZP Pomurski tisk ima skupaj 177 delovnih članov (po statistiki 1961).⁴⁹

Lendava

V XVI. stoletju je bilo na teritoriju Mađarske 23 tiskarn, med njimi tiskarna v Lendavi. Tu je imel potujočo tiskarno Rudolf Hofhalter, po rodu Poljak Srzetusky, rojen v Zürichu Rafaelu Hofhalterju, ki je bil prej na Dunaju tiskar. Rudolfa je verjetno poklical Juriš Kulcsár, dolnjelendavski predikant. Natisnil mu je tri stvari v času od 7. okt. 1573 do 12. maja 1574.⁵⁰ Kasneje je bil Hofhalter v Nedelišču.

O tiskarni v Lendavi je pisal Muraszombat és Vidéke leta 1890. Med novicami beremo: ...S prvim aprilom je odstopil od tednika Alsó-Lendvai Híradó [= Dolnjelendavski glasnik] Kálmán Pataky, ki je bil urednik tega lista.⁵¹ O isti tiskarni govori še en zapis.⁵² Da je bila že leta 1890 v Lendavi tiskarna, dokazuje popolnoma

Lendava

Ernest
Balkányi,
tiskar
v Lendavi
in Murski
Soboti

tale zapisek: ...Dolnjelendavska tiskarna se je preselila 18. t. m. zaradi nepodpiranja v Keszthely, kjer se bo odslej tiskal tudi Alsó-Lendvai Híradó.⁵³ Vendar iz teh zapisov ne izyemo, kdo je imel tiskarno v Lendavi in kako se je ta imenovala. V Lendavi je bila tiskarna do 18. avgusta 1890 in morda že leta 1889!

Od Bogdanove do Balkányijeve tiskarne (1896—1947).

Kasnejša poročila o lendavskih tiskarnah govorijo šele o letu 1896. Jožef Bogdan, tiskar, je namestil svojo tiskarno v hišici nasproti sodišča⁵⁴ (kasneje Laubheimerjeva vila). Izdajal je list Délzala [= Južna Zala]. 1898 je tiskarno odkupil tiskarnar Ernest Balkányi, ki se je priselil iz Budimpešte. Rojen je bil v Berkiju (Češkoslovensko) leta 1870,⁵⁵ umrl pa v Lendavi 1. febr. 1939.⁵⁶ V Lendavi mu je pri nakupu strojev in opreme tiskarne svetoval in finančno pomagal lendavski lekarnar Nandor Fuss. Po E. Balkányijevi smrti je prevzel tiskarno sin Elek (r. 1902 v Lendavi, ustreljen od nyilasev^{56a} v Tišinskem logu 31. marca 1945). Po osvoboditvi je upravljala tiskarno do likvidacije Elekova vdova Elizabeta Balkányi.

Balkányijeve tiskarne v Lendavi (1898 do 1947) je bila sprva v pritlični hišici v Partizanski ulici 64. V febr. 1899 je Balkányi premestil tiskarno v hišo Kálmána Mártona,⁵⁷ t. j. v Partizansko ulico 71 (sedaj tovarna dežnikov). V letu 1907 pa se je končno preselila v lastne prostore na Partizanski 77, kjer je ostala do likvidacije.⁵⁸ Tiskarna je imela več strojev, ki jih je E. Balkányi kupil skupaj s črkovnim materialom v Budimpešti. Povprečno je imel v tiskarni dva kvalificirana in dva pomožna delavca. Strojnik je bil sam.

Po prevzemu tiskarne je E. Balkányi tiskal še 15. jan. 1899 tednik *Délzala*.⁵⁹ Teden dni kasneje pa je začel ponovno izhajati v Lendavi *Alsó-Lendvai Híradó*, verjetno zato, ker je v Veliki Kaniži = Nagykanizsa izhajala Zala in Balkányi ni hotel imeti podobnega naslova. *Alsó-Lendvai Híradó* je izšel 1899 kot četrti letnik, kar pa spet nakazuje, da je izhajal list že pred letom 1899.⁶⁰

Balkányijeve tiskarni v Murski Soboti in Lendavi sta bili do leta 1918 edini tiskarni v Pomurju po letu 1906. Ves arhiv lendavske tiskarne se je žal izgubil v letih 1944 in 1945.⁶¹

Balkányijeva tiskarna je tiskala sprva madžarska tednika, že omenjena *Délzala* in *Alsó-Lendvai Híradó*, ponatise madžarskih, slovenskih in hrvaških molitvenikov in cerkvenih pesmi, pozneje pa predvsem *Kleklo*ve izdaje, kot *Novine*, *Marijin list*, *Marijinkin ogracek*, *Kalendar Srca Jezušovoga*, *Mati*je Balažica: *Na križopotji življenja* (1939), *Slovensko krajino* itd., od časnikov: *Népuság*, *Szabadság* [= Svoboda], *Naše novine*, *Rdeče novine* l. 1919,⁶² št. 5-9 letnika 1936/37 in št. 1-10 letnika 1937/38 *Mladega Prekmurca* in *Ljudsko pravico*, tednik za gospodarstvo in prosveto (od 19. okt. 1934 do zaplenjene 17. št. 1935).⁶³ (Kasneje je bila tiskana v tiskarni J. Blasnik v Lj.)

Ob dvajsetletnici Ljudske pravice so odkrili v Lendavi spominsko ploščo na hiši, kjer je bila natisnjena prva številka *Ljudske pravice*. Zanimivo je, da prav E. Balkányi ni odklonil prevzeti *Ljudske pravice* v tisk.⁶⁴

Balkányijeva tiskarna v Lendavi je bila likvidirana leta 1947.⁶⁵

Spominska plošča v Lendavi

Gornja Radgona

Tiskarna Panonija (16. jan. 1920 do 1941 in 15. maj 1945 do 6. dec. 1946).

Franc Jerebič, poslovodja gospodarske zadruge v Gornji Radgoni, je v začetku leta 1920 pridobil Alojzija Neudauerja, tajnika posojilnice v G. Radgoni in Milana Slajeta, kaplana pri Sv. Petru v G. Radgoni, da ustanove tiskarno. Komanditno pogodbo so sklenili že 16. jan. 1920. Tiskarna se je imenovala *Tiskarna Panonija* F. Jerebič in tov., komanditna družba, Gornja Radgona.⁶⁶ Leta 1920 je dala tiskarna oglas, da sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča dela.⁶⁷ *Tiskarna Panonija* je že eno leto delala, čeprav je bila vpisana šele 25. jan. 1921.⁶⁸

19. jan. 1922 se je tiskarna preimenovala v *Tiskarno Panonijo* J. Sušec s tov., kom. družba.⁶⁹ Tedaj sta izstopila družabnika Milan Slaje in Franc Jerebič. Janko Sušec (r. 17. okt. 1886, Zenkovci, okraj G. Radgona; u. 17. marca 1946, Gornja Radgona) je prevzel tiskarno, saj je bil po poklicu faktor. Izučil se je v tiskarni F. Semlitsch v Radgoni. 3. febr. 1933 je dobila tiskarna ime *Tiskarna Panonija, I. Sušec kom. družba, Gornja Radgona*. Odslej je zastopal družbo Janko Sušec sam.⁷⁰

Tiskarna je bila najprej na Kerenčičevi 5 (prej Spodnji Gris št. 8). 13. maja 1933 se je preselila na Prešernovo 4 (prej Hercegovščak 4). Ko je v Ljutomeru prenehala tiskati *Tiskarna Panonija*, so prenesli stroje v Gornjo Radgono in vse skupaj namestili na Spodnjem Grisu 8.⁷¹

Do vdora Nemcev v Gornjo Radgono je tiskarna *Panonija* tiskala na Spodnjem Grisu 8, potem pa so se Suščevi preselili s tiskarno vred na Prešernovo 2 (prej Hercegovščak 2). Med okupacijo je imela vso prednost tiskarna iz Radgone F. Semlitscha, saj so kasneje Suščevo družino tudi izselili.⁷²

Po osvoboditvi je tiskarna tiskala do smrti Janka Sušca 1946 pod njegovim vodstvom, nato pa pod vodstvom Antona Krampača do 6. dec. 1946, ko so stroje odpeljali v Ljubljano na Srednjo tehnično šolo.⁷³

Tiski, natisnjeni v Tiskarni Panoniji v Gornji Radgoni, ki so zanimivejši za Pomurje, so:

Murska straža od 26. novembra 1920 do 5. januarja 1924. f⁰.

Bendé, Roman: *Pohojena greda*. Zbirka pesmi. (Gornja Radgona) 1923, 96 str. 8⁰.

Slovenski obmejni koledar. Izdala in založila *Tiskarna Panonija* v Gornji Radgoni. 1923.

Ljudska pravica iz Balkaniyijeve tiskarne v Lendavi l. 1934

Szabadság naptára [= koledar svobode] za leto 1924.

Dober Pajdaš Kalendarium za leto 1924. Naš dom od 12. marca 1923 do 30. januarja 1925 (št. 2).

Lovski in ribiški zakon, veljaven v Prekmurju (1927).

Prlekija vas vabi. 1935. [brošura].

Ljutomer

Gornjeradgonski tiskar Janko Sušec se je dogovoril z Anico Sert, trgovko v Ljutomeru, da ustanovi tiskarno v Ljutomeru. Franc Sert, posestnik iz Šratovec, je vložil 5.000 din in tako je nastala *Tiskarna Panonija J. Sušec in A. Sert, kom. družba, Ljutomer*. Vpisana je bila šele 5. jul. 1928,⁷⁴ čeprav sta se družabnika menila o tiskarni že 1923. leta. Koncesijo je dobila tiskarna šele 10. jan. 1929.⁷⁵

Tiskarna je bila v Ljutomeru na hišni številki 65/66. Glavni trg 12, kjer je sedaj brivnica. Tiskarna je imela tigel na nožni pogon, stroj za perforiranje in rezanje papirja s štirimi regali za črke. Kasneje je Anica Sert kupila motor in so tiskarno uredili smotrnejše, vendar razen drobnega tiska ni natisnila nič posebnega: le sporede za dirke, kataloge ob vinskih razstavah ipd.⁷⁶ Poslovodja tiskarne je bil Janko Sušec. Tiskarna je bila zelo majhna, saj je imela le eno sobo. Prenehala je obratovati 29. jun. 1933 in stroje so odpeljali k Janku Sušcu v Gornjo Radgono.⁷⁷

Partizanska tehnika

Čeprav v Pomurju niso bile partizanske tiskarne, so partizani vendarle imeli ciklostilne tehnike, šapirografe ali vsaj pisalne stroje. Pomembnejša tehnika je bila vsekakor v Trnju, ki so jo imeli v parni⁷⁸ pri Glavačevih (Hancovih) leta 1941. Uporabljali so svoj pečat.⁷⁹ To tehniko večjega

formata so prenesli iz Rankóvec, kjer je bila pri Lini Flisarjevi.⁸⁰ Pri Flisarjevih so natisnili letake, plakate CK za Pomurje in letak za vojsko.

OPOMBE

1. Študijska knjižnica v Murski Soboti, trezor: sign. 54. — 2. Muraszombat és Vidéke = MéV 1910 št. 1 str. 3. — 3. Gl. idem 2. — 4. MéV 1910 št. 1 str. 2. — 5. MéV 1891 št. 34 str. 4. — 6. Študijska knjižnica v Murski Soboti, trezor: sign. 55. — 7. Hrani Adam Lutar v Puconcih. — 8. Študijska knjižnica v Murski Soboti, trezor: sign. 53. — 9. Študijska knjižnica v Murski Soboti, trezor: sign. 136. — 10. Gl. idem 4! — 11. Kokolj Miroslav (Ob izvirih prekmurskega tiska, *Ljudski glas* 1951, št. 40-44) pravi, da si je N. Hirschl pomadžaril ime v Miksa Ujházija. — 12. Študijska knjižnica v Murski Soboti, trezor: sign. 151. — 13. Študijska knjižnica v M. Soboti, trezor: sign. 26. oz. 69. — 14. Hrani Ernest Štivan v M. Soboti, kar je že tretji ponatis. — 15. MéV 1910, št. 1, str. 4. — 16. Gl. Tiskarno sv. Družine in SBL. — 17. Hrani Študijska knjižnica v M. Soboti. — 18. Treba je ločiti vendsko in prekmursko samo v idejnem smislu: Madžari so govorili Vendska krajina. — 19. Direktorium je bila republiška vlada v Prekmurju. Več o tem gl. Kokolj, M.: Prekmurje v prevratni dobi 1918–1919, Svet ob Muri 1957. — 20. Hrani Pokrajinski muzej v Murski Soboti. 21. Gl. idem 7! — 22. Gl. idem 17! — 23. Načrt za pogodbo med Prekmursko banko in Izidorjem Hahnomo mi je dal Franc Čeh v M. Soboti. — 24. Po izjavi Marije Ferjan, Murska Sobota, ki je kot Hahnova uslužbenka pomagala tudi v tiskarni. — 25. Gl. Dúševni list 1938 št. 12 str. 141–142! — 26. Komplet Mladega Prekmurca imata le Študijska knjižnica v Murski Soboti in NUK v Ljubljani. — 27. Hoteli so ignorirati MéV, ki jo je imel pod vplivom direktorij, češ nadaljujmo tam, kjer smo nehali 1919. — 28. Gl. idem 17. — 29. Novi čas 1945 št. 19. — 30. Zadrúžni register Okrožnega sodišča v Mariboru. Reg IV str. 207, pod št. 53. — 31. Izjava Helene Györy-Flegar, bivše uslužbenke v Tiskarni Panoniji v Murski Soboti. — 32. Razstava slovenskega novinarstva. V Ljubljani 1937. (Šlebing, Janko: Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797 do 1936. V soboški knjižnici manjka št. 5. — 33. Zadrúžni register Okrožnega sodišča v Mariboru. Reg IV, str. 249, št. 65. — 34. Pismo Fr. Jerebiča Kleklu 20. nov. 1925. Arhiv Študijske knjižnice v Murski Soboti. — 35. Novine 1923 št. 36 str. 4. 36. Gl. idem 34! — 37. Arhiv Študijske knjižnice v Murski Soboti. — 38. Gl. idem 37! — 39. Gl. idem 37! — 40. Izjava Stefana Klekla, tiskarja v Murski Soboti. — 41. Novine 1941 št. 4, str. 3. Marijin list 1941, št. 2 str. 42, 45; s sl. str. 42, 43 in (48). — 42. Pismo Jožefa Klekla Stefanu Kleklu 3. julija 1945. Arhiv Študijske knjižnice v Murski Soboti. — 43. Volilni vestnik 1945 št. 4. — 44. Pomurski vestnik 1959 št. 7 str. 2. — 45. Izjava Miloša Velnarja, tehničnega vodje v Obmurski tiskarni, sedaj pri Tomosu v Kopru. — 46. Pomurski vestnik 1959 št. 7 str. 3. — 47. Priglasitev podjetja ČZP. Fi št. 1063/55, dan vpisa 6. dec. 1955. Odločba o ustanovitvi podjetja 144/55, dne 17. maja 1955. — 48. Gospodarsko sodišče v Mariboru. Reg. gospodarskih organizacij za okraj Murska Sobota, št. 130 na str. 240. — 49. Pomurski tisk 1961 št. 1 str. 10. — 50. Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 51. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 52. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 53. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 54. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 55. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 56. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 57. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 58. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 59. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 60. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 61. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 62. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 63. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 64. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 65. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 66. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 67. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 68. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 69. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 70. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 71. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 72. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 73. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 74. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 75. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 76. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 77. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 78. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 79. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954. — 80. Magyarországon a XV. és XVI. században. Budapest, 1954.

zadban. Budapest 1931, str. 131—150. A Pallas nagy lexikona 1895, zv. 10 str. 909—910. — 51. MÉV 1890 št. 16 str. 2. — 52. MÉV 1890 št. 32 str. 3. — 53. MÉV 1890 št. 34 str. 3. — 54. Spominski zbornik Slovenije 1933 in Kokolj M.: Ob izvirih prekmurskega tiska, Ljudski glas 1951, št. 40—44. — 55. Izjava Franca Škodnika in Elizabete Balkányi, oba iz Lendave. — 56. Novine 1939 št. 7, str. 4. — 56a. Nyilaskeresztes pártok (= stranke, partije puščičastega križa) so bile politične stranke na Madžarskem, ki so si zadale podobne naloge v državnem madžarskem smislu, kakor nacionalsocialistična nemška in italijanska fašistična stranka. Nyilasko gibanje je pričelo na Madžarskem 1936. leta. Svoje prve zastopnike so dobili v vladi v letih 1935—1940, toda stranke so želele sploh prevzeti vladu. Vse nyilaske partije (bilo jih je več) so se združile v skupno »A Nyilaskeresztes Párt« imenovano stranko leta 1940, ki ji je postal voditelj Ferenc Szálasi. Pod Szálasijevim vodstvom je postala stranka ostra nasproti vsakemu naprednemu gibanju. V Prekmurju je prav ta stranka nyilasev ostro nastopala proti židom in Slovencem, posebno pa proti partizanskemu gibanju. Njihov znak je bil podob-

ben kljukastemu križu. — 57. Alsó-Lendvai

Híradó 1899, št. 2, str. 3. — 58. Gl. idem 55. — 59. Délzala 1899 (Študijska knjižnica v Murski Soboti). — 60. Alsó-Lendvai Híradó 1899 in 1912 (Študijska knjižnica v M. Soboti). — 61. Gl. idem 55! — 62. Fotokopije ima Študijska knjižnica v Murski Soboti. — 63. Gl. idem 17. — 64. Gl. idem 55! — 65. Gl. idem 55! — 66. Trgovski register Okrožnega sodišča v Mariboru. Reg A pod št. 24. — 67. Prekmurski glasnik 1920 št. 20 str. 4. — 68. Gl. idem 66! — 69. Gl. idem 66! — 70. Izjava Janka Sušca (sina Janka, tiskarja) iz Gornje Radgone, ki mi je odstopil listine iz očetove tiskarne. — 71. Gl. idem 70. — 72. Gl. idem 70! — 73. Gl. idem 70! — 74. Trgovski register Okrožnega sodišča v Mariboru. Reg A III pod št. 96. — 75. O. br. 1949/2. — 76. Izjava Anice Sert, poročena Supe, trgovke v Ljutomeru. — 77. Gl. idem 70! — 78. Pomurski vestnik 1939 št. 26 str. 2. 79. Gl. idem 20. — 80. Izjava Mira Štubla v Murski Soboti.

Pregled časnikov, ki so izhajali v Murski Soboti leta 1945

NOVI ČAS. Glasilo Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje. M. Sobota. Leto I, 1945. Od 15. aprila do 12. maja (št. 19).²⁰. [4000—5000 izv.]

Odgovorni urednik Ferdo Godina. Tiska Prekmurska tiskarna. Novi čas se tiska vsak drugi dan.

[Od 23. do 26. in od 28. do 29. apr. ter od 4. do 6. in od 9. do 10. maja je izšel vsak dan.]

POROČEVALEC. V Murski Soboti. [Od št. 17] V Soboti. Leto I, 1945. Od 14. maja do 10. avgusta (št. 70). 4°. [2000 izv.]

Izdaja Okrožni odbor Osvobodilne fronte v Ljutomeru. [Od št. 4]: Izdaja Okrajni odbor Osvobodilne fronte v Murski Soboti. [Od št. 12]: Izdajata Okrajni odbor OF v M. Soboti in D. Lendavi. Tiska Prekmurska tiskarna v M. Soboti. [Od št. 12 b. t. Natisnila bivša Tiskarna sv. Družine v Murski Soboti.] Dnevnik.

[Ni izšel: 20., 21., 25., 27. maja; 3., 6., 10., 17., 24., 27., 29. junija; 1., 8., 15., 22., 29. julija in 5., 6. avgusta.]

NAPREDEK. Tekmovalni vestnik ZMS za soboški okraj. Št. 5.: Tekmovalni vestnik delavne mladine soboškega okraja. V Soboti. Leto I, 1945. Od 21. junija do 29. julija (št. 5). 4°. [500 izv.]

Tiska Prekmurska tiskarna v M. Soboti.

VOLILNI VESTNIK. Za soboški in lendavski okraj. V Soboti. Leto I, 1945. Od 18. avgusta do 1. septembra (št. 4). 4°. [1200 izv.]

[B. t. Natisnila bivša Tiskarna sv. Družine v Murski Soboti.] Št. 4: Tisk Slovenske tiskarne M. Sobota [= Bivša Tiskarna sv. Družine v Murski Soboti].

TUDÓSÍTÓ. Magyar hetilap, megjelenik minden szombaton [= Poročevalec. Madžarski tednik, izide vsako soboto]. Murska Sobota. I. évfolyam [= letnik] 1945. Od 13. do 20. oktobra (2. szám [= št.] 4°). [1700 izv.]

A kiadásért felelős a szerkesztőbizottság [= Za izdajo odgovoren uredniški odbor]. Nyomda: [= tiskarna] Prekmurska tiskarna, Murska Sobota.

Opomba: Naklada časnikov po izjavi Janca Rotdajča, tiskarja v Prekmurski tiskarni oz. Pomurski tiskarni. Vse navedene časnike hrani Študijska knjižnica v Murski Soboti. (Okupacijski list Muraszombat és Vidéke je izhajal v Murski Soboti do 23. marca 1945.)

